

Arkagyij és Borisz Sztrugackij

Lakott sziget 1969

(Обитаемый остров - Gyetszkaja Literatura 1971)

Az idegen végül elcsendesedett, leült a helyére, és belekortyolt kihűlt teájába. A tanácskozás visszatért a normális kerékvágásba. Az öregek mozdulatlanul ültek, próbáltak nem Maximra nézni.

Bosku szomorúan bólintott. – Meg kell értened, Mak, milyen nyomorúságos a mi életünk. Nincs számunkra megváltás. Mivel szolgáltunk rá erre?

– Azzal, hogy teljesen feleslegesen megszülettünk – mondta Mogyoró. – Meggondolatlanul, rossz időben születtünk... Feleslegesen születtünk. Csak szenvedésre. Igen, szenvedésre.

– Egyensúly. – Hangos, rekedt hang szakította félbe hirtelen a vitát. – Mondtam már magának, Mak. Nem akar megérteni engem.

A hang forrása rejtély volt. A szoba elcsendesedett; az emberek ünnepélyesen lehajtották a fejüket. Csak a Varázsló vállán ülő madár mozgolódott, kinyitotta és becsukta sárga csőrét. Maga a Varázsló mozdulatlanul ült, szemei csukva, vékony ajkai szorosan összezárva.

– De remélem, most meg fog érteni – folytatta a hang. Úgy tűnt, mintha maga a madár beszélne. – Maga tönkre akarja tenni ezt az egyensúlyt. Nos, ez bizonyára lehetséges; megvan hozzá a hatalma. De a kérdés az, miért tenné? Ki kérte rá? Senki. Akkor hát mi hajtja?

A madár felborzolta a tollát, és fejét egyik szárnya alá dugta, de a hang folytatta. Gaj most értette meg, hogy maga a Varázsló beszélt, anélkül, hogy arcán egyetlen izom is megmozdult volna, vagy ajkait szétnyitotta volna.

Félelmetes volt, nem csak Gaj, de még a herceg szerint is. Egyedül Maxim nézett a Varázslóra, konokul, szinte kihívóan.

– Igen, – folytatta a Varázsló, – én tudom, mi hajtja magát. A megzavart lelkiismeret türelmetlensége! A maga lelkiismeretét elkényeztette az állandó odafigyelés; a legkisebb kényelmetlenség miatt már nyöszörögni kezd, és az értelme tisztelettudóan fejet hajt előtte, ahelyett, hogy ráripakodna, és alaposan a helyére tenné. A maga lelkiismeretét megzavarta a dolgok fennálló rendje, és az értelme engedelmesen és sietősen keresni kezdte a módját, hogy megváltoztassa ezt a rendet. De a rendnek megvannak a maga törvényei, törvények, amik hatalmas embertömegek törekvéseiből erednek, és megváltoztatni őket csak ezeknek a törekvéseknek a megváltoztatásával lehet. Egyik oldalon az embertömegek törekvései állnak; a másikon a maga lelkiismerete, ami a maga törekvéseit testesíti meg. A lelkiismerete arra hajtja, hogy megváltoztassa a dolgok fennálló rendjét, azaz hogy lerombolja ennek a rendnek a törvényeit, a törvényeket, amiket a tömegek törekvései határoztak meg; arra ösztönzi, hogy megváltoztassa milliányi emberi lény törekvéseit, hogy a magáéhoz igazítsa azokat. Ez képtelenség, és történelmietlen. Az értelme, amit elhomályosít és megbénít a lelkiismerete, elveszítette a képességét, hogy megkülönböztesse, mi a jó az embereknek, és mi az, amit csak maga képzel, hogy jó nekik, amit a lelkiismerete diktál. Meg kell őriznie a tisztánlátását. Ha nem akarja, vagy nem tudja, annál rosszabb magának. És nem csak magának. Azt mondja, azon a világon, ahonnan jött, az emberek képtelenek rossz lelkiismerettel élni. Hát ne éljen. Ez sem rossz alternatíva – magának sem, és másoknak sem.

A Varázsló elhallgatott, és minden szem Maximra szegeződött. Gajt nem értette meg teljesen az elhangzottakat. Ez nyilván egy régebbi vita folytatása lehetett. Az is világos volt, hogy a Varázsló Maximot intelligens, de kiszámíthatatlan személyiségnek ítélte, akinek cselekedeteit inkább szeszélye, mintsem a szükségszerűség kormányozza. Ez bántotta Gajt. Természetesen Maxim kissé hóbortos volt, de sosem kímélte magát, és csak jót akart mindenkinek. És ez a törekvése mély meggyőződésből eredt, nem felszínes szeszélyből. Természetesen a sugárzástól elbolondított negyvenmillió ember nem akar semmiféle változást. Elvégre elbolondították őket. A Varázsló ítélete igazságtalan volt.

– Nem tudok egyetérteni magával – mondta Maxim hűvösen. – A saját fájdalomtól hajtott lelkiismeret kijelöli az elvégzendő feladatot; az értelem

végrehajtja azt. A lelkiismeret meghatározza az eszméket; az értelem megkeresi a hozzájuk vezető utat. Pontosan ez az értelem feladata: hogy megtalálja az utat. Lelkiismeret nélkül az értelem csak saját maga számára dolgozik; azaz nem csinál semmit. Ami pedig az ellentétet illeti az én törekvéseim és a tömegek törekvései között... Létezik egy bizonyos eszme: az embernek lelkileg és fizikailag szabadnak kell lennie. Az emberek ezen a világon még nincsenek tudatában ennek az eszmének, és a hozzá vezető út igen nehéz. De valamikor el kell kezdeni. És nekem az a szándékom, hogy most rögtön elkezdem.

– Igaz – mondta beleegyezően a Varázsló. – A lelkiismeret tényleg eszméket határoz meg. De az eszméket azért nevezik eszméknek, mert szemmel láthatóan különböznek a valóságtól. Csak ezt akartam mondani, és megismétlem: ne dédelgesse a lelkiismeretét, inkább tegye ki minél gyakrabban a valóság poros szeleinek, és ne aggódjon, ha néhány folt, vagy durva heg jelenik meg rajta. De erre majd magától is rájön. Egyszerűen még nem tanulta meg, hogy a dolgokat a nevükön nevezze. De majd meg fogja. Például a lelkiismerete meghatározta a feladatot, hogy meg kell dönteni a Teremtők zsarnokságát. Az értelme mérlegelte a helyzetet, és útmutatást adott: "Mivel belülről lehetetlen lerombolni ezt a zsarnokságot, kívülről kell lecsapnunk; a barbárokat kell rájuk uszítani. És ha közben legázolják az erdő népét, és a Kék Kígyó folyót eltorlaszolják a holttestek; és ha ez egy nagyobb háborút robbant majd ki – ez mind egy nemes eszme érdekében történik majd." "Nos hát," mondja majd a maga lelkiismerete, "akkor majd egy kicsit durvább leszek, a nagy ügy érdekében."

– Masszaraks! – fakadt ki Maxim, dühösebben, mint amilyenek Gaj valaha is látta. – Igen, masszaraks! Minden úgy van, ahogy mondja! De mit tehetnék? A Kék Kígyó folyón túl bábokká változtatták az embereket.

– Helyes, helyes – mondta a Varázsló. – A másik dolog az, hogy a terve gyengécske: a sivatagi barbárok nekirontanak a tornyoknak, és visszaverik őket. A mi felderítőink nem igazán alkalmasak semmiféle komoly feladatra. A terve keretein belül szövetségre kellene lépnie, például a Sziget Birodalommal. De nem ez a lényeg. Attól félek, elkésett, Mak. De nehogy azt higgye, hogy le akarom beszélni. Az számomra teljesen nyilvánvaló, hogy maga valódi erőt képvisel. És a megjelenése közöttünk egymagában is

jelzi az egyensúly elkerülhetetlen megbomlását kis világunk felszínén. Ne álljon meg. De ne hagyja, hogy a lelkiismerete meggátolja a világos gondolkodásban, és engedje, hogy az értelme félresöpörje a lelkiismeretét, ha szükséges. Azt tanácsolom, emlékezzen erre: én nem tudom, a maga világán hogy van ez, de a miénken erő nem marad sokáig gazdátlanul. Mindig van valaki, aki megpróbálja az uralma alá hajtani – vagy titokban, vagy valami nemesnek hangzó ürüggyel. Ez minden, amit mondani akartam.

A Varázsló meglepő fürgeséggel felállt, rövid lábain elosont a fal mentén, és eltűnt az ajtó mögött. Az egész gyülekezet tüstént követte. Habár csak halványan értették a Varázsló és Maxim vitáját, nyilván elégedettek voltak, hogy a helyzetük változatlan marad, hogy a Varázsló nem engedi meg, hogy ez a veszélyes vállalkozás megvalósuljon. Érezték, hogy a Varázsló szánja őket, és gondoskodik róla, hogy semmi bántódásuk ne essék. Most talán majd úgy tudnak élni, mint azelőtt; egy egész örökkévalóság terült el előttük – jó tíz év, talán még több is. Bosku ment ki utoljára az üres teáskannával, és csak Gaj, Mak, a herceg, és a pék maradtak a szobában. A pék elaludt a sarokban, kimerülten a szellemi megerőltetéstől. Gaj zavartnak, és lehangoltnak érezte magát. – Amilyen szerencsétlen vagyok én egész életemben... Az első felében báb voltam, ostoba bolond. És most a másik felét vagabundként, hazátlan emberként élhetem le. Barátok nélkül, múlt nélkül.

– Gondolom, most csalódott, ugye, Mak? – A herceg arckifejezése büntudatot tükrözött.

– Nem, nem igazán – felelte Maxim. – Épp ellenkezőleg, megkönnyebbültem. A Varázslónak igaza van: a lelkiismeretem még nem kész az ilyen feladatok vállalására. Utazgatnom kell még, több mindent látni, trenírozni a lelkiismeretemet. Maga mit javasol, herceg?

Az agg herceg felállt, megdörzsölte zsidbadt oldalát. Járkálni kezdett a szobában.

– Először is azt javaslom, ne menjen a sivatagba – mondta. – Akár laknak ott barbárok, akár nem, nem fog ott találni semmi magának valót. Ahogyan a Varázsló tanácsolta, érdemes lenne kapcsolatot létesíteni a Sziget Birodalommal, habár azt tényleg nem tudom, hogyan fogjon hozzá.

Gondolom, el kellene mennie a tengerhez, és ott kezdeni... Feltéve, ha a Sziget Birodalom nem csak legenda, és ha ők is akarnak beszélni magával. Azt hiszem, a legbölcsebb lépés az lenne, ha visszatérne északra, és tenné tovább a dolgát. Emlékezzen, mit mondott a Varázsló: Mak, maga erőt képvisel. És ahogy maga mondta, a tornyok hálózatának kell, hogy legyen egy központja. És az Észak feletti hatalom annak a kezében van, aki a Központot irányítja. Át kellene vennie az irányítást.